

Η αμαρτία ως οφειλή και η μετάνοια ως αποκατάσταση

/ Γνώμες

Η φράση «άφες ημίν τα οφειλήματα ημών» από το «Πάτερ ημών» είναι τόσο οικεία ώστε συχνά παύουμε να προσέχουμε τη δύναμη των λέξεών της. Κι όμως, η επιλογή της λέξης «οφειλήματα» αντί της λέξης «αμαρτήματα» δεν είναι τυχαία.

- Του Πέτρου Δ. Δαμιανού (Δρ. Φιλοσοφίας – Διδακτικό Προσωπικό ΕΜΠ)

Εισάγει έναν διαφορετικό τρόπο κατανόησης της ανθρώπινης ηθικής ζωής, έναν τρόπο που μετατοπίζει το ενδιαφέρον από την παράβαση στην αποκατάσταση, από την ενοχή στην ευθύνη, από το παρελθόν της πράξης στο παρόν της εκκρεμότητας που αυτή αφήνει πίσω της. Στηρίζει ολόκληρη την ηθική στην οντολογία και όχι στην ψυχολογία, για την οποία αποκλειστικά ενδιαφέρεται η εποχή μας.

Συνήθως η αμαρτία νοείται ως παραβίαση ενός κανόνα ή μιας θείας εντολής. Το βασικό ερώτημα είναι αν ο άνθρωπος υπάκουσε ή ανυπάκουσε. Μέσα σε αυτή την προοπτική, το κέντρο βάρους βρίσκεται στην ίδια την πράξη. Η αμαρτία είναι κάτι

που συνέβη. Είναι ένα γεγονός του παρελθόντος.

Η γλώσσα της οφειλής, όμως, αλλάζει το σημείο εστίασης. Όταν μιλάμε για χρέος, δεν μας ενδιαφέρει πρωτίστως το πώς δημιουργήθηκε, αλλά το ότι εξακολουθεί να υπάρχει. Το ουσιαστικό δεν είναι ότι κάποτε δανείστηκα, αλλά ότι ακόμη χρωστάω. Αν μεταφέρουμε αυτή τη λογική στην ηθική ζωή, τότε η αμαρτία δεν είναι απλώς μια παράβαση. Είναι η δημιουργία μιας εκκρεμότητας, ενός ελλείμματος, μιας πληγής που ζητά αποκατάσταση.

Έτσι, η κλοπή δεν είναι απλώς η παραβίαση μιας εντολής. Είναι η δημιουργία μιας στέρησης για κάποιον άλλον. Το ψέμα δεν είναι απλώς η παράβαση της υποχρέωσης για ειλικρίνεια. Είναι η εγκατάσταση μιας αναλήθειας μέσα σε μια σχέση που πλέον δεν μπορεί να στηριχθεί στην εμπιστοσύνη. Η αδιαφορία απέναντι σε έναν άνθρωπο που είχε ανάγκη δεν είναι μόνο μια ηθική αποτυχία. Είναι η ύπαρξη μιας βοήθειας που όφειλε να δοθεί και δεν δόθηκε.

Σε αυτή την προοπτική, η αμαρτία δεν ορίζεται πρωτίστως ως προσβολή του Θεού αλλά ως παραγωγή πραγματικής ζημιάς μέσα στον κόσμο των σχέσεων. Ακριβώς γι' αυτό μπορεί να γίνει κατανοητή ως οφειλή. Διότι εκεί όπου υπάρχει ζημιά, υπάρχει και κάτι που πρέπει να αποκατασταθεί. Εκεί όπου υπάρχει στέρηση, υπάρχει και κάτι που οφείλεται.

Αυτός ο τρόπος σκέψης προσδίδει στην έννοια της αμαρτίας μια αντικειμενικότητα που δεν εξαρτάται από τα συναισθήματα του δράστη. Ένας άνθρωπος μπορεί να μη νιώθει καμία ενοχή και παρ' όλα αυτά να χρωστά. Μπορεί να θεωρεί τον εαυτό του αθώο και όμως να έχει αφήσει πίσω του πληγές που εξακολουθούν να υπάρχουν. Όπως ακριβώς το οικονομικό χρέος δεν παύει να υπάρχει επειδή ο οφειλέτης δεν το αναγνωρίζει, έτσι και το ηθικό χρέος δεν εξαφανίζεται επειδή ο άνθρωπος δεν αισθάνεται ένοχος.

Αυτός ο τρόπος σκέψης κάνει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον ενιαία... μια αδιάρρηκτη συνέχεια, στην οποία τίποτα δεν πέρασε ως ασήμαντο και ξεχάστηκε από όλους και από όλα. Έτσι, η ηθική δεν στηρίζεται σε αυθαίρετες εντολές, είναι συνέπεια του πώς είναι ο κόσμος. Είναι συνέχεια της οντολογίας.

Αν η αμαρτία γίνει κατανοητή ως οφειλή, τότε και η μετάνοια αποκτά διαφορετικό περιεχόμενο. Παύει να είναι κυρίως μια εσωτερική ψυχολογική κατάσταση. Δεν αρκεί η λύπη, ούτε η παραδοχή του λάθους. Ένας οφειλέτης που αναγνωρίζει το χρέος του αλλά δεν κάνει τίποτα για να το αντιμετωπίσει παραμένει οφειλέτης. Η αναγνώριση είναι αναγκαία, αλλά δεν είναι αρκετή.

Η μετάνοια, μέσα σε αυτή τη λογική, είναι η στιγμή κατά την οποία ο άνθρωπος

παύει να αρνείται την οφειλή του και αναλαμβάνει την ευθύνη της. Είναι η στροφή προς την αποκατάσταση. Η αληθινή μετάνοια δεν εκφράζεται πρωτίστως με λόγια αλλά με πράξεις. Φαίνεται στην επιστροφή όσων αφαιρέθηκαν, στη διόρθωση όσων διαστρεβλώθηκαν, στην αποκατάσταση όσων πληγώθηκαν. Η συγγνώμη δεν είναι απλώς μια δήλωση συναισθήματος αλλά η αρχή μιας προσπάθειας επανόρθωσης.

Αυτό σημαίνει ότι το ουσιαστικό ερώτημα δεν είναι πόσο έντονα αισθάνεται κανείς την ενοχή του, αλλά κατά πόσο είναι διατεθειμένος να αντιμετωπίσει τις συνέπειες των πράξεών του. Η μετάνοια δεν είναι μια εσωτερική συγκίνηση αλλά μια νέα στάση ζωής απέναντι στα χρέη που έχουμε δημιουργήσει.

Ωστόσο, εδώ εμφανίζεται ένα βαθύ ανθρώπινο όριο. Υπάρχουν χρέη που μπορούν να εξοφληθούν και χρέη που δεν μπορούν. Υπάρχουν λάθη που διορθώνονται και λάθη που αφήνουν πίσω τους συνέπειες οι οποίες δεν αναιρούνται πλήρως. Ένας χαμένος χρόνος δεν επιστρέφεται. Μια προδοσία δεν εξαφανίζεται επειδή ζητήθηκε συγγνώμη. Ένας άνθρωπος που πέθανε χωρίς να συμφιλιωθεί μαζί μας δεν μπορεί να ακούσει τη μεταμέλειά μας.

Γι' αυτό η αποκατάσταση, όσο αναγκαία κι αν είναι, δεν μπορεί να συμβεί πάντοτε. Εκεί ακριβώς αποκτά νόημα η άφεση. Η άφεση δεν αναιρεί την ευθύνη ούτε καθιστά περιττή τη μετάνοια. Αντίθετα, προϋποθέτει ότι υπάρχει πραγματικό χρέος. Η λειτουργία της είναι να αντιμετωπίσει εκείνο το υπόλοιπο που παραμένει ακόμη και όταν ο άνθρωπος έχει κάνει ό,τι μπορούσε για να επανορθώσει.

Η ζωή είναι γεμάτη από τέτοιες εκκρεμότητες. Χρέη που δεν γνωρίζουμε, χρέη που δεν καταλαβαίνουμε, χρέη που αναγνωρίζουμε πολύ αργά και χρέη που, ακόμη και αν τα αναγνωρίσουμε, δεν έχουμε πλέον τη δύναμη να εξοφλήσουμε. Ίσως γι' αυτό η προσευχή δεν λέει «συγχώρεσέ μας τα λάθη μας», αλλά «άφες ημίν τα οφειλήματα ημών». Δεν μιλά για μια αφηρημένη ηθική ατέλεια. Μιλά για πραγματικές εκκρεμότητες που βαραίνουν τις σχέσεις μας με τους άλλους και με τον κόσμο. Μιλά για την παραδοχή ότι όλοι ζούμε με χρέη που δεν μπορούμε να μετρήσουμε πλήρως, να θυμηθούμε πλήρως ή να εξοφλήσουμε πλήρως. Και γι' αυτό έχουμε ανάγκη όχι μόνο από δικαιοσύνη, αλλά και από άφεση.

Πηγή: pemptousia.gr